

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНЕ ЗАПОБІГАННЯ КОРИСЛИВОЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто напрями і комплекс заходів загальносоціального запобігання корисливої насильницької злочинності в Україні, серед яких провідна роль належить поліпшенню адаптованості молоді до суспільних трансформацій ринкового типу.

Ключові слова: адаптація молоді, соціальна невлаштованість, подолання суспільних протиріч, сприяння соціальному становленню молоді.

На рівні суспільства детермінанти корисливої насильницької злочинності мало чим відрізняються від детермінант усієї злочинності, принаймні її загальнокримінальної частини. Разом із тим провідна роль у відтворенні корисливої насильницької злочинності належить молоді як особливій категорії населення, потужній соціальній силі. Звідси – першочергова зосередженість заходів превентивного впливу на сукупності типових криміногенних явищ і процесів, котрі найвагомніше впливають на буття і свідомість молоді, визначають ціннісні орієнтації, соціальне самопочуття і вибір життєвого шляху, місце в системі суспільних відносин, перешкоджають нормальній адаптації до суспільних трансформацій ринкового типу. Інакше кажучи, впливу підлягають детермінанти, що зумовлюють формування криміногенно орієнтованої психології та свідомості окремих кіл молоді щодо збагачення засобами кримінального насильства та зв'язок між детермінантами і корисливою насильницькою злочинністю в її проявах. Заходи загальносоціального запобігання корисливій насильницькій злочинності можна умовно поділити на два взаємопов'язаних напрями:

– створення умов та забезпечення гарантій для соціального становлення і розвитку молоді;

– нейтралізація та обмеження дії негативних явищ і процесів у молодіжному середовищі, що детермінують корисливу насильницьку злочинність.

Справою державної ваги є створення умов і вироблення механізмів покращення адаптованості молодого покоління до суспільних трансформацій ринкового типу, утримання від становлення на шлях правопорушень і злочинів, у тому числі корисливих насильницьких. Висловимо пропозиції щодо удосконалення цієї роботи.

Створення умов та гарантій для соціального становлення і розвитку молоді як напрям загальносоціального запобігання передбачає такі заходи реалізації: а) правовий та соціальний захист з метою забезпечення необхідних стартових можливостей для повноцінного соціального становлення і розвитку; б) гарантування доступної для усіх освіти, професійної підготовки і перепідготовки; в) забезпечення зайнятості молоді, підвищення рівня життя, сприяння у вирішенні житлової проблеми; г) просвітницько-виховна робота по оволодінню культурними і духовними цінностями, формуванню гуманістичного світогляду і правосвідомості; д) пропаганда та утвердження здорового способу життя, відновлення інфраструктури, організація відпочинку і змістовного дозвілля. Діяльність органів державної влади і громадськості по кожному із перелічених піднапрямків спрямовується на подолання протиріч і прорахунків управлінських рішень у суспільно-політичній, соціально-економічній, соціокультурній, морально-психологічній, організаційно-управлінській, побутово-дозвілевій, спортивно-оздоровчій сферах суспільно життя, що сприяють формуванню детермінант корисливої насильницької злочинності.

У *суспільно-політичній сфері* зусилля органів влади і посадових осіб мають бути спрямовані на подолання протиріччя між конституційним закріпленням широкого кола прав та свобод громадян і відсутністю дієвого механізму їх забезпечення. Тобто, формально права та свободи громадян проголошені, але юридично не гарантовані діяльністю держави, внаслідок чого

вони недотримуються. Свідомість і психіка молодих співвітчизників вкрай уразлива і чутлива до проявів соціальної несправедливості. Зіштовхнувшись на початку життєвого шляху із нерівними можливостями у набутті, реалізації та захисті особистих прав та свобод, численними прикладами фактичного безправ'я у повсякденному житті, молодь цілком природно виявляє невдоволення своїм становищем, протестує проти такого стану справ, шукає альтернативні законним шляхи забезпечення добробуту і пристойного рівня життя. Головним обов'язком держави є забезпечення необхідних стартових можливостей для повноцінного соціального становлення і розвитку молоді. Мається на увазі створення гуманітарних, економічних та соціальних передумов для самовизначення і самореалізації молоді в інтересах суспільства.

У *соціально-економічній сфері* має прийти розуміння того, що економічна віддача від високоінтелектуальної освіченої молоді незрівнянно більша для держави і суспільства, ніж від її використання в якості дешевої робочої сили. Держава зобов'язана інвестувати значні асигнування в освіту, професійну підготовку, розвиток молодіжного ринку праці, житлові та соціальні програми підтримки молодого покоління, залучати для цього приватний капітал. У галузі професійно-освітньої підготовки молоді пропонуємо такий комплекс заходів загальносоціального запобігання:

1. Привести у відповідність рівень освіти з рівнем оплати праці. Доки зберігатиметься дисбаланс у грошовій винагороді за низькоінтелектуальну і високоінтелектуальну працю, за якого зарплатня некваліфікованих робітників і технічного персоналу в окремих сферах економіки перевищує доходи молодих спеціалістів з вищою і середньо-спеціальною освітою, сформувати суспільний попит на високоосвіченість молоді навряд чи можливо. Широке охоплення молоді післяшкільним навчанням забезпечує зайнятість у найбільш складний період становлення особистості. Водночас реалізується фундаментальний принцип ринкової економіки «освіта упродовж життя».

2. Слід здійснити реформування системи освіти відповідно до міжнародних стандартів і кон'юнктури вітчизняного ринку праці, а також

посилити роль роботодавця у визначенні пріоритетів підготовки молодих спеціалістів. Загальнопрофілактичний ефект модернізації системи освіти справлять такі заходи як: подолання проявів корупції у навчальних закладах усіх рівнів акредитації; суворий контроль держави над розширенням ринку освітянських послуг за рахунок приватних структур, випускники яких масово залишаються безробітними; ревізія мережі навчальних закладів за рейтинговим принципом, реорганізація неконкурентоздатних; практичне спрямування знань, упровадження інноваційних методик навчання.

3. Пріоритетним завданням для влади має стати забезпечення гарантій доступності освіти для всіх верств населення незалежно від соціального становища і рівня доходів. Сьогодні молодь відкрито заявляє про неможливість отримати освіту за вподобанням і професійним покликанням, особливо вищу, тому завчасно відмовляється від продовження післяшкільного навчання. У зв'язку з цим пропонуємо:

- розширити державне замовлення на найбільш престижні професії; створити сприятливі умови для кредитування навчання; зберегти пільги при вступі у навчальні заклади найбільш соціально незахищеним категоріям молоді;
- розробити заходи заохочення для талановитої молоді, утворити відповідні фонди фінансової підтримки.

4. Надважливо для нормальної соціальної адаптації молоді, яка орієнтована на здобуття робітничих професій, зберегти й модернізувати систему професійно-технічної освіти, школи набуття фахової майстерності, перекваліфікації у разі неможливості працевлаштування. Для молоді, яка планує заробляти на прожиття найманою працею, а такої вистачає, це чи не єдиний шанс отримати освіту і кваліфікацію. Позбавивши його, ми виштовхуємо сотні тисяч українців на вулицю без засобів до існування, посилюємо соціальну напругу та загострюємо криміногенну ситуацію. Превентивний ефект усіх перелічених заходів може зійти нанівець, якщо вони не знайдуть продовження у сфері зайнятості та соціального захисту молоді.

Серед пріоритетних напрямків вирішення проблеми молодіжного працевлаштування на тимчасовій та постійній основі вирізняємо такі:

1. Організація та проведення оплачуваних громадських робіт у пріоритетних секторах економіки як випробуваного міжнародним досвідом дієвого заходу створення нових робочих місць. Обов'язок організації та проведення оплачуваних громадських робіт покладається на місцеві держадміністрації, органи місцевого самоврядування, державну службу зайнятості та роботодавців незалежно від форм власності.

2. Чималі можливості зайнятості молоді та джерел доходів існують у використанні глобальної мережі Інтернет, що створює умови для здійснення електронної економічної діяльності (надання ділових послуг, купівля-продаж, обмін товарами, участь у міжнародних грандах тощо).

3. Розвиток самозайнятості непрацюючої молоді шляхом залучення до ведення підсобного домашнього господарства і дрібного ремесла, найманої праці у сфері торгівлі та обслуговування, розвитку підприємницької ініціативи у повсякденному житті.

4. Перспективним виглядає міжнародне співробітництво із виходом на закордонні ринки праці. Неконтрольовану багатомільйонну зовнішню трудову міграцію молоді до інших країн варто легалізувати й поставити у правові рамки, де провідну роль буде відігравати держава, забезпечувати права та законні інтереси співвітчизників. Треба працювати над укладенням міждержавних угод із країнами пострадянського простору та ЄС, започаткувати міжнародний молодіжний ринок праці. Головне – змінити психологію утриманства молоді, патерналіські настанови, стимулювати пошукову активність джерела доходів у межах правового поля. Відверто визнаємо, що в кризових умовах соціальним службам не під силу охопити роботою нужденну частину молодіжного середовища. Має бути консолідація зусиль органів влади, місцевого самоуправління, громадських організацій у напрямку підготовки молоді до самостійного життя в нових ринкових умовах. Молоді складно адаптуватися до реалій життя через брак знань і досвіду, недостатню турботу

держави і суспільства на етапі включення у систему суспільних відносин. Держава намагається врятувати молодь від бідності соціальними виплатами, мінімальним грошовим забезпеченням, замість того, щоб навчати як легально заробляти, розвивати підприємницьку ініціативу і брати відповідальність за власний добробут.

Для покращення соціальної адаптації молоді треба усунути або принаймні ослабити протиріччя у *соціокультурній і морально-психологічній сферах суспільного життя*. Для цього необхідно вжити наступний комплекс заходів, а саме:

1. Зупинити маргіналізацію еліт, яка переважно вже складається з кланово-олігархічних груп, богеми шоу-бізнесу, «зірок» комерційного спорту, корумпованих чиновників та адаптованих у бізнесі кримінальних кіл. Влада на всіх рівнях і ланках лобіює інтереси великого капіталу, цинічно порушуючи права мільйонів людей.

2. Зберегти і примножити культурну спадщину, виробляти національний культурний продукт – усе те, з чого складається сутність та особливості ментальності народу, підвалини національної ідентичності. Вимогою часу є піднесення ролі культури у державотворчих процесах, розбудові громадянського суспільства, етичному вихованні молодого покоління, утвердженні гуманістичних цінностей, високої моралі, духовних ідеалів. Серед нагальних, назвемо запобігання витісненню культурно-мистецького продукту низькопробним споживацьким товаром шоу-бізнесу, що підриває моральні устої суспільства. Надприбутковий ринок шоу-бізнесу потребує правової урегульованості і державного контролю.

3. Захистити інформаційний простір від культу насильства, сексуальної розпусти, кримінальної контркультури, пропаганди пияцтва, наркоманії та інших девіацій, що згубно впливають на суспільну свідомість, розтлівають суспільну мораль.

4. Конче потрібно відновити віру людей у соціальну справедливість і рівність всіх перед законом. З цією метою надважливим є запобігання

уседозволеності і безкарності, у першу чергу з боку представників квазі-еліт та наближених до них кіл, забезпечення втілення принципів рівності всіх перед законом і невідворотності покарання у повсякденному житті.

5. Упередження деформацій суспільної правосвідомості – один із пріоритетних напрямків загальносоціального запобігання корисливій насильницькій злочинності. Основними шляхами недопущення деформацій суспільної правосвідомості та подолання існуючих відхилень вважаємо: організацію системи правового виховання і освіти; проведення широкомасштабної правової пропаганди через ЗМІ; удосконалення законодавства, приведення його у відповідність до загальнолюдських стандартів і цінностей; реформування системи правоохоронних органів, подолання корупції, бюрократизму і формалізму; підвищення рівня законності й правопорядку; забезпечення непорушності прав і свобод громадян; перешкоджання інституціоналізації збагачення засобами кримінального насильства. Правова свідомість – це відбиття правової дійсності, не змінивши якісно останню – неможливо досягти більш високого рівня правової культури суспільства.

В *організаційно-управлінській сфері* пропонуємо такі заходи загальносоціального запобігання. Забезпечення збалансованого регіонального розвитку, що дасть змогу зменшити розміри депресивних територій, сприятливих для поширення корисливої насильницької злочинності. Урядова політика постійних дотацій депресивним регіонам виснажує ресурси держбюджету і не вирішує питання соціального захисту населення. Вихід бачиться у розробці інвестиційних програм, створенні сприятливих умов для залучення приватного вітчизняного і міжнародного капіталу до відбудови найбільш перспективних об'єктів народного господарства депресивних регіонів при обов'язковому покладанні соціальних зобов'язань на інвестора вкладати кошти у розвиток інфраструктури адміністративно-територіальної одиниці. Загальнопревентивне значення мають заходи оптимізації організаційно-управлінської діяльності у сфері архітектурного планування, містобудування,

спорудження транспортних мереж та інженерних комунікацій задля посилення безпеки середовища проживання людей, усунення віктимогенних зон. За кордоном при складанні генерального плану розвитку населеного пункту, забудові території, органи влади звертаються за рекомендаціями до кримінологів.

У побутово-дозвілевій та спортивно-оздоровчих сферах необхідно створити сприятливі умови для стимулювання суспільно-корисних занять у вільний час, творчих форм самореалізації і самовираження, популяризації й упровадження здорового способу життя. Сучасний менеджмент у сфері дозвільних послуг повинен не тільки виходити із запитів й інтересів молоді та можливостей місцевої інфраструктури, необхідно ініціювати креативність, поєднувати творче самовдосконалення з найповнішим розкриттям нахилів і здібностей у персоніфікованій сфері особистих захоплень. Потрібна загальнодержавна програми організації дозвілля молоді, розвитку фізичної культури і спорту, формування здорового способу життя із відповідним фінансовим та матеріально-технічним забезпеченням.

Отже, реалізація перелічених заходів забезпечить створення необхідних умов та дотримання гарантій повноцінного соціального становлення і розвитку молодого покоління в інтересах суспільства. Поряд із цим необхідно вживати заходи нейтралізації й обмеження дії негативних явищ у житті та діяльності молоді, що детермінують корисливу насильницьку злочинність. Останні заходи, зважаючи на їх специфіку, заслуговують на окремий розгляд.

Головкин Б. Н. Общесоциальное предупреждение корыстной насильственной преступности в Украине.

Рассмотрены направления и комплекс мер общесоциального предупреждения корыстной насильственной преступности в Украине, среди которых ведущая роль принадлежит улучшению адаптации молодежи к социальным трансформациям рыночного типа.

Ключевые слова: адаптация молодежи, социальная неустроенность, преодоление общественных противоречий, содействие социальному становлению молодежи.

Golovkin B. M. General social prevention of mercenary violent crime in Ukraine.

Directions and complex of measures of general social prevention of mercenary violent crime are examined in Ukraine. As the socially unsettled 14-35-years-old young people (to 90%) take part

in reproduction of this criminality – that must become main direction of the general social warning improvement of adaptation young people to public transformations of market type.

Key words: adaptation of young people, overcoming of public contradictions, assistance the social becoming.